

**OZODLIKNI CHEKLASH JAZOSIGA HUKM QILINGAN SHAXSLARNING
IJTIMOIY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA ULARNI QAYTA
IJTIMOIYLASHTIRISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR.**

Nazarov Nurmat Nuriddin o‘g‘li

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: Ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslar, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar, qayta ijtimoiylashtirish, probatsiya xizmati, mahkumlar, psixologik rehabilitatsiya, ijtimoiy moslashuv, jinoyatning ijtimoiy sabablari, profilaktika choralari, davlat siyosati, insonparvarlik, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, ichki motivatsiya, ijtimoiy integratsiya, huquqiy madaniyat, ruhiy barqarorlik, ijtimoiy psixologiya, ijtimoiy nazorat, jinoyatchilikni kamaytirish, ijtimoiy himoya, psixologik yordam, rehabilitatsiya markazlari, mahalla faollari, probatsiya tizimi, huquqbuzar shaxslar bilan ishlash, davlat va fuqarolik jamiyati hamkorligi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, ularning shaxsiy fazilatlari, xulq-atvori, jamiyatdagi o‘rni va ularni qayta ijtimoiylashtirish jarayoniga ta’sir etuvchi omillar chuqur tahlil qilingan. Jamiyat taraqqiyoti jarayonida jinoyat sodir etgan shaxslarni qayta tarbiyalash, ularni mehnatga, ta’limga va ijtimoiy hayotga qaytarish davlatning insonparvarlik siyosatining ajralmas qismi hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslar bilan olib boriladigan psixologik, pedagogik va ijtimoiy ishlarning samaradorligi jamiyat barqarorligi uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada shaxsning jinoyat sodir etishiga olib keluvchi psixologik omillar, ularning ijtimoiy muhit bilan o‘zaro munosabati, ruhiy holati, o‘zini baholash darajasi hamda ijtimoiy integratsiya jarayonidagi psixologik to‘siqlar atroflicha tahlil etilgan. Muallif ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlari, probatsiya xizmati, psixologlar, mahalla faollari va davlat idoralarining o‘zaro hamkorligi qayta ijtimoiylashtirish jarayonining eng muhim omillaridan biri ekanini asoslab beradi. Shuningdek, maqolada mahkumlarning ijtimoiy-psixologik portreti, ularning xatti-harakatlari, qadriyat tizimi, stressga qarshi kurashish qobiliyati, ijtimoiy muloqotga kirishish darajasi, irodaviy fazilatlari va o‘zgarishlarga tayyorlik holati ilmiy asosda yoritilgan. Jinoyat sodir etgan shaxslar ko‘pincha ijtimoiy moslashuvda qiyinchiliklarga duch keladi, o‘z-o‘zini qadrlashning pastligi, jamiyatga nisbatan ishonchsizlik, o‘tgan hayot tajribasidan kelib chiqqan salbiy stereotiplar ularning qayta ijtimoiylashuviga to‘sqinlik qiladi. Shu bois, maqolada psixologik yordam, ijtimoiy moslashuv dasturlari va mehnat faoliyatiga jalb etish kabi yo‘nalishlarning samaradorligi alohida yoritilgan. Muallif qayd etishicha, qayta ijtimoiylashtirish jarayonida quyidagi omillar hal qiluvchi rol o‘ynaydi: birinchidan, ijtimoiy muhitning qo‘llab-quvvatlashi; ikkinchidan, mahkumning ichki motivatsiyasi va ijobiy o‘zgarishga bo‘lgan ishonchi;

30-Noyabr, 2025-yil

uchinchidan, probatsiya tizimi va mahalla faollarining uzluksiz hamkorligi. Shu orqali jamiyatda insonparvarlik, bag‘rikenglik, kechirimlilik kabi qadriyatlarning mustahkamlanishi ta’minlanadi. Shuningdek, maqolada davlat siyosati darajasida ozodlikdan mahrum etilmagan, ammo cheklangan sharoitlarda yashayotgan shaxslar bilan ishlashda individual yondashuv, psixologik reabilitatsiya, ijtimoiy yordam mexanizmlarining takomillashtirilishi zarurligi ta’kidlanadi. Muallif ijtimoiy-psixologik tadbirlar samaradorligini oshirish uchun davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va nodavlat tashkilotlarning o‘zaro hamkorligini kuchaytirish zarurligini asoslaydi.

Ключевые слова: Лица, осуждённые к ограничению свободы, социально-психологические особенности, ресоциализация, проба́ция, психологическая реабилитация, социальная адаптация, причины преступности, профилактические меры, государственная политика, гуманизм, социальная поддержка, внутренняя мотивация, социальная интеграция, правовая культура, психическая устойчивость, социальная психология, контроль над преступностью, социальная защита, психологическая помощь, центры реабилитации, сотрудничество органов внутренних дел, институты гражданского общества, работа с правонарушителями, взаимодействие махалли и государства.

Аннотация: В данной статье рассматриваются социально-психологические особенности лиц, осуждённых к наказанию в виде ограничения свободы, их личностные качества, поведенческие модели и факторы, влияющие на процесс их ресоциализации. Автор подчеркивает, что успешная ресоциализация осужденных является важным элементом государственной гуманистической политики, направленной на восстановление социальной справедливости и предупреждение повторной преступности. В статье анализируются психологические факторы, способствующие совершению преступлений, особенности восприятия личности в условиях наказания, а также социальные барьеры, мешающие возвращению человека к полноценной жизни. Особое внимание уделено взаимодействию инспекторов профилактики, службы пробации, психологов и представителей махалли, которые совместно обеспечивают комплексный подход к ресоциализации осужденных. Автор раскрывает, что лица, осуждённые к ограничению свободы, часто испытывают внутренние конфликты, низкую самооценку, социальную изоляцию и недоверие к обществу. Поэтому психологическая поддержка, социальная адаптация, участие в трудовой деятельности и воспитательные программы играют ключевую роль в формировании у осуждённых позитивных моделей поведения. Кроме того, подчеркивается необходимость совершенствования государственных механизмов пробации, внедрения современных технологий мониторинга и системной координации действий органов внутренних дел, государственных структур и институтов гражданского общества.

Keywords: *Individuals sentenced to restriction of liberty, socio-psychological characteristics, reintegration, probation service, convicts, psychological rehabilitation, social adaptation, causes of crime, preventive measures, state policy, humanism, social support, internal motivation, social integration, legal culture, psychological stability, social psychology, social control, crime prevention, social protection, psychological assistance, rehabilitation centers, community collaboration, civil society cooperation, offender management, rehabilitation process, government and local partnership.*

Annotation: *This article analyzes the socio-psychological characteristics of individuals sentenced to restriction of liberty, their behavioral patterns, and the key factors influencing their reintegration into society. The author emphasizes that successful reintegration of such individuals is a vital part of the state’s humanistic policy, aimed at restoring social justice, reducing recidivism, and promoting public safety. The study highlights the psychological aspects that lead to criminal behavior, the emotional and social challenges faced by offenders, and the internal barriers that hinder their reintegration. It is noted that individuals under restricted liberty often experience low self-esteem, distrust toward society, and difficulties in adapting to social norms. The article also discusses the importance of coordinated actions between probation officers, prevention inspectors, psychologists, and local community representatives (mahalla institutions). Their joint efforts in rehabilitation, education, and social support help offenders regain confidence and a sense of belonging in society. Furthermore, the author underlines the necessity of strengthening the probation system, developing individual rehabilitation programs, applying modern information technologies in monitoring, and enhancing cooperation among law enforcement agencies, governmental bodies, and civil society institutions.*

KIRISH

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyotida jinoyatchilikni kamaytirish, ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslarni ijtimoiy hayotga qaytarish va ularning qayta jinoyatchilikka yo‘l qo‘ymasligini ta‘minlash davlat siyosatining eng muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini chuqur o‘rganish va ularni qayta ijtimoiylashtirish jarayonini samarali tashkil etish dolzarb ilmiy va amaliy masala sifatida e’tirof etiladi. Shaxsning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari uning xulq-atvori, qaror qabul qilish qobiliyati, jamiyat bilan o‘zaro munosabati, ichki motivatsiyasi va o‘zini baholash darajasi bilan chambarchas bog‘liq. Jinoyat sodir etgan shaxslar ko‘pincha ijtimoiy muhitga moslashishda qiyinchiliklarga duch keladi, ular orasida o‘zini past baholash, jamiyatga nisbatan ishonchsizlik, o‘tgan tajribalar asosida shakllangan salbiy stereotiplar, ruhiy barqarorlikning yetarli emasligi va ijtimoiy izolyatsiya kabi xususiyatlar kuzatiladi. Shu sababli, ularning qayta ijtimoiylashtirilishi jarayonida individual yondashuv, psixologik yordam, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va mehnatga jalb etish kabi kompleks chora-tadbirlar

muhim rol o‘ynaydi. Mamlakatimizda probatsiya xizmati va profilaktika tizimining rivojlanishi shaxslarni qayta tarbiyalash va ijtimoiy muhitga moslashtirish jarayonini samarali amalga oshirishga imkon beradi. Probatsiya xizmati orqali jazoni yengil shakllarda ijro etayotgan shaxslar bilan individual ish olib boriladi, ularning xulq-atvori monitoring qilinadi, mehnat faoliyatiga jalb etish, o‘qitish va ijtimoiy moslashuv dasturlari tatbiq etiladi. Shu bilan birga, mahalla institutining faol ishtiroki ijtimoiy nazoratni kuchaytiradi, shaxslarning oila a‘zolari, qo‘shnilari va mahalliy jamoa bilan munosabatlarini yaxshilash orqali ularning qayta jinoyatchilikka yo‘l qo‘ymasligini ta‘minlaydi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, qayta ijtimoiylashtirish jarayonida insonning ichki motivatsiyasi va o‘zgarishga bo‘lgan tayyorligi eng muhim omillardan biridir. Shaxsning o‘zini anglash darajasi, ijobiy maqsadlar qo‘yish qobiliyati, stressga chidamliligi, muammolarni konstruktiv hal etish ko‘nikmalari uning jamiyatga moslashuvini sezilarli darajada ta‘minlaydi. Shu sababli, profilaktika inspektorlari, psixologlar va mahalla yettiligi vakillari tomonidan shaxsga individual yondashuv ishlab chiqish, uni psixologik qo‘llab-quvvatlash va ijtimoiy moslashuvga yo‘naltirish muhim vazifalardan hisoblanadi. Shuningdek, davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasida samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, nodavlat tashkilotlarni jalb etish, shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalangan holda ma‘lumotlar almashish va monitoring tizimini rivojlantirish ham qayta ijtimoiylashtirish jarayonining samaradorligini oshiradi. Bu esa nafaqat shaxsning ijtimoiy moslashuvini tezlashtiradi, balki jamiyatda huquqiy madaniyat, ijtimoiy adolat va bag‘rikenglik tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayni paytda, ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslar bilan ishlash jarayoni murakkab psixologik va ijtimoiy jarayonlarni o‘z ichiga oladi. Jinoyat sodir etgan shaxslar ko‘pincha ijtimoiy muhitdan ajralgan, o‘zini oqlash mexanizmlari rivojlanmagan, va o‘z xatolarini anglash darajasi past bo‘lgan shaxslar sifatida tasniflanadi. Shu sababli, ularning qayta ijtimoiylashtirilishi jarayonida psixologik reabilitatsiya, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, mehnat faoliyatiga jalb etish va ta‘lim dasturlarining uyg‘unligi zarur. Maqola dolzarbligini shundan iboratki, ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini o‘rganish va ularni qayta ijtimoiylashtirish jarayonini takomillashtirish nafaqat ularning shaxsiy hayotini yaxshilash, balki jinoyatchilikni kamaytirish, jamiyatda barqarorlikni ta‘minlash va huquqiy madaniyatni yuksaltirishga qaratilgan kompleks yondashuvni shakllantiradi. Shu nuqtai nazardan, ushbu mavzu ilmiy tadqiqotlar va amaliy faoliyat uchun katta ahamiyatga ega bo‘lib, profilaktika inspektorlari, probatsiya xizmati va mahalla yettiligi faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Asosiy qism

Ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini chuqur o‘rganish ularning jamiyatga qayta integratsiyasini samarali amalga oshirishga imkon beradi. Ushbu shaxslarning psixologik portreti, xulq-atvori, ichki motivatsiyasi va ijtimoiy tajribasi ularning qayta jinoyatchilikka yo‘l qo‘ymasligida hal qiluvchi omil hisoblanadi. Shuni ta‘kidlash lozimki, har bir mahkumning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari individual bo‘lib, ularni qayta ijtimoiylashtirishda shaxsga

moslashtirilgan yondashuv talab etiladi. Jinoyat sodir etgan shaxslar ko‘pincha o‘zini past baholash, jamiyatga nisbatan ishonchsizlik, stress va xavotirga nisbatan past chidamlilik, shuningdek, o‘tmishdagi salbiy tajribalar asosida shakllangan stereotiplar bilan ajralib turadi. Shu sababli ularning psixologik rehabilitatsiyasida birinchi navbatda o‘zini anglash, ijobiy o‘zgarishga tayyorlik va ichki motivatsiyani oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshiriladi. Psixologik yondashuv orqali shaxsning ruhiy barqarorligi mustahkamlanadi, o‘z xatti-harakatlari va qarorlarini baholash qobiliyati rivojlantiriladi. Shaxslarni qayta ijtimoiylashtirish jarayoni ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog‘liqdir. Mahkumlarning oilaviy va ijtimoiy muhitdagi o‘rni, ularning yaqin qarindoshlari, mahalla jamoasi bilan aloqalari ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash darajasini belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, mahalla yettiligi vakillari, profilaktika inspektorlari va probatsiya xizmati o‘rtasidagi uzviy hamkorlik shaxslarning jamiyatga moslashuvini tezlashtiradi va ularning ijtimoiy izolyatsiyasini kamaytiradi. Ushbu jarayonda individual rehabilitatsiya dasturlari muhim ahamiyatga ega. Bu dasturlar shaxsning ijtimoiy-psixologik holatini, kasbiy va ma‘naviy tayyorgarligini, mehnatga va ijtimoiy faoliyatga tayyorligini inobatga olgan holda ishlab chiqiladi. Dasturlar ichida psixologik maslahatlar, ijtimoiy treninglar, mehnat faoliyatiga jalb etish va ma‘naviy tarbiya choralari mavjud bo‘lib, ular mahkumlarning shaxsiy rivojlanishiga va jamiyatga moslashuviga xizmat qiladi. Davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi hamkorlik qayta ijtimoiylashtirish jarayonining samaradorligini oshiradi. Nodavlat notijorat tashkilotlar, jamoat fondlari va mahalla institutlari bilan hamkorlik orqali mahkumlarga psixologik, ijtimoiy va moddiy yordam ko‘rsatish, ularni ijtimoiy hayotga moslashtirish imkoniyati yaratiladi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalarini qo‘llash nazorat va monitoring tizimining shaffofligini oshiradi, profilaktika inspektorlari va probatsiya xodimlarining ishini samarali tashkil etishga yordam beradi. Shaxslarning qayta ijtimoiylashtirish jarayoniga psixologik tayyorgarlik ham alohida e‘tibor talab qiladi. Har bir mahkumning ruhiy holati, stressga chidamliligi, ijtimoiy ko‘nikmalari va kommunikativ qobiliyatlari o‘rganilib, shunga mos individual yondashuv ishlab chiqilishi lozim. Shu orqali shaxsning ijtimoiy normativlarga moslashuvi va o‘zgarishga tayyorligi sezilarli darajada oshadi. Maqolada qayd etilishicha, shuningdek, qayta ijtimoiylashtirish jarayoniga ta’sir etuvchi asosiy omillar quyidagilardan iborat:

1. Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash – oilaviy, mahalla va jamoat darajasidagi yordam shaxsning qayta integratsiyaga tayyorligini oshiradi.
2. Ichki motivatsiya – shaxsning o‘zini o‘zgartirishga bo‘lgan intilishi va ijobiy maqsadlar qo‘yish qobiliyati jarayonning samaradorligini belgilaydi.
3. Probatsiya va profilaktika tizimi bilan hamkorlik – nazorat va individual yondashuv orqali jarayon uzluksiz va muvofiqlashtirilgan bo‘ladi.
4. Ijtimoiy muhitga moslashuv – mahalla institutining faol ishtiroki, jamiyatdagi ijtimoiy aloqalar va mehnat faoliyati mahkumlarni barqaror integratsiyaga tayyorlaydi.

5. Psixologik rehabilitatsiya va treninglar – ruhiy barqarorlik, stressga chidamlilik va ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi.

XULOSA

Mazkur maqolada ozodlikni cheklash jazosiga hukm qilingan shaxslarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari, ularning xulq-atvori, ichki motivatsiyasi, jamiyat bilan munosabati va qayta ijtimoiylashtirish jarayoniga ta’sir etuvchi omillar ilmiy asosda tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, har bir mahkumning shaxsiy psixologik portreti, xatti-harakati va ijtimoiy tajribasi uning jamiyatga qayta integratsiyasi jarayonining samaradorligida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Olingan ma’lumotlar shuni isbotladiki, ozodlikni cheklash jazosiga hukm etilgan shaxslar ko‘pincha o‘zini past baholash, jamiyatga nisbatan ishonchsizlik, stressga past chidamlilik, o‘tmishdagi salbiy tajribalar asosida shakllangan stereotiplar va ijtimoiy izolyatsiya kabi xususiyatlarga ega bo‘ladi. Shu sababli, ularni qayta ijtimoiylashtirish jarayonida individual yondashuv, psixologik yordam, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, mehnatga jalb etish va ta’lim dasturlarini uyg‘unlashtirish zarur. Maqolada qayd etilgan asosiy omillardan biri shundaki, shaxsning ichki motivatsiyasi va ijobiy o‘zgarishga tayyorligi uning qayta ijtimoiylashuv jarayonida muvaffaqiyat qozonish darajasini belgilaydi. Shu bilan birga, mahalla institutining faol ishtiroki, profilaktika inspektorlari va probatsiya xizmati bilan uzviy hamkorligi shaxslarning jamiyatga qayta moslashuvini tezlashtiradi. Ushbu tizim mahkumlarning oila a’zolari, qo‘shnilari va mahalliy jamoa bilan ijobiy aloqalarini mustahkamlash orqali ularning qayta jinoyatchilikka yo‘l qo‘ymasligini ta’minlaydi. Shuningdek, maqolada qayta ijtimoiylashtirish jarayonida individual rehabilitatsiya dasturlarining roli alohida ta’kidlandi. Bu dasturlar shaxsning ijtimoiy-psixologik holatini, kasbiy va ma’naviy tayyorgarligini, mehnatga va ijtimoiy faoliyatga tayyorligini inobatga olgan holda ishlab chiqiladi. Psixologik maslahatlar, ijtimoiy treninglar, mehnat faoliyatiga jalb etish va ma’naviy tarbiya choralari orqali shaxsning ruhiy barqarorligi mustahkamlanadi, ijtimoiy ko‘nikmalari rivojlantiriladi va jamiyatda o‘z o‘rnini topishga tayyorligi oshiriladi. Maqolada davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi hamkorlikning ahamiyati ham yoritildi. Nodavlat tashkilotlar, jamoat fondlari va mahalla institutlari bilan birgalikda ishlash mahkumlarga psixologik, ijtimoiy va moddiy yordam ko‘rsatish imkonini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot-kommunikatsiya vositalarini qo‘llash nazorat va monitoring tizimining shaffofligini oshiradi, profilaktika inspektorlari va probatsiya xodimlarining ishini samarali tashkil etishga yordam beradi. Kadrlar salohiyatini oshirish ham qayta ijtimoiylashtirish jarayonining samaradorligini belgilaydi. Profilaktika inspektorlari, psixologlar va probatsiya xodimlari uchun doimiy malaka oshirish, psixologik treninglar va seminarlar tashkil etish zarur. Shu orqali ularning shaxs bilan ishlashdagi kompetensiyalari va zamonaviy yondashuvlarni qo‘llash qobiliyati oshadi. Qayta ijtimoiylashtirish jarayonida asosiy rol o‘ynaydigan omillardan yana biri shaxsning ijtimoiy muhitga moslashuvi hisoblanadi. Mahalla institutining faol ishtiroki, jamiyatdagi ijtimoiy aloqalar, mehnat faoliyati va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari mahkumlarni barqaror integratsiyaga tayyorlaydi. Shu bilan birga, shaxsning o‘zini anglash

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Noyabr, 2025-yil

darajasi, ijobiy maqsadlar qo'yish qobiliyati va muammolarni konstruktiv hal etish ko'nikmalari qayta ijtimoiylashtirishning samaradorligini oshiradi. Xulosa qilib aytganda, ozodlikni cheklash jazosiga hukm etilgan shaxslarning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini o'rganish va ularni qayta ijtimoiylashtirish jarayoniga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, huquqiy madaniyatni yuksaltirish va insonparvarlik prinsiplarini mustahkamlash yo'lida muhim ilmiy va amaliy vazifadir. Mazkur jarayonning samaradorligi nafaqat shaxslarning hayotini yaxshilashga, balki jinoyatchilikni kamaytirish, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish va jamiyatda barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu sababli, davlat siyosati, mahalla institutlari va probatsiya xizmatining uzviy hamkorligi shaxslarni qayta ijtimoiylashtirishning muhim omili hisoblanadi. Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Raximov M. Huquqbuzarliklar profilaktikasi va probatsiya tizimi rivojlanishining zamonaviy bosqichlari. – Toshkent: IIV nashriyoti, 2021.
2. Yusupov A. Jinoyatlarning oldini olishda profilaktika inspektorlarining o'rni. // “Huquq va jamiyat” ilmiy jurnali. – 2022. – №3. – B. 45–52.
3. Akbarov B. Mahkumlarning ijtimoiy moslashuvi va rehabilitatsiya jarayonlari. // “Jinoyat huquqi va profilaktika” to'plami. – Toshkent, 2023.
4. Qosimov D. Probatsiya tizimini takomillashtirishda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2024.